

ВИСНОВОК

**рецензента, доктора педагогічних наук, професора С.В. Сапожнікова
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертаційної роботи**

Макхулі Іхаба

**«Формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей
до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища»,
що представлена на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 – професійна освіта**

Своєчасність і перспективність проблеми даного дисертаційного дослідження обумовлена тим, що підготовка студентів на засадах розвитку особистісних якостей та здібностей, які дозволяють здійснювати педагогічну діяльність відповідно до національних особливостей та культурних традицій етнічних груп і спільнот, є необхідною складовою професійної підготовки, запорукою ефективної фахової діяльності в умовах полікультурності суспільства. У зв'язку із зазначеним, дисертаційне дослідження Іхаба Макхулі є цілісним дослідженням у вітчизняній педагогічній науці, яке на науково-теоретичному, практичному та методичному рівнях розкриває проблему формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до роботи в поліетнічному освітньому середовищі.

Важливість рецензованого дослідження підтверджує й те, що воно відповідає основним напрямам досліджень науково-дослідної лабораторії інноваційних методів навчання і кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи Університету імені Альфреда Нобеля, проведених у межах комплексних наукових тем: «Модернізація професійно-педагогічної освіти в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору» (державний реєстраційний номер 0112U002287) і «Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0717U004331).

І. Макхулі чітко визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету та завдання дослідження, обґрунтовано вибір методів дослідження. Структура роботи відрізняється логічною продуманістю, збалансованістю складових частин і корелює з реалізацією основних завдань дослідження. Формулювання головних методологічних характеристик роботи є кваліфікованим та виваженим конструктом, що заслуговує на схвалення та має наукову цінність. Варто підкреслити доцільне обрання методів дослідження, їх відповідність завданням, що вирішувалися у процесі дослідницьких пошуків.

Зупинимось на конкретних результатах дисертаційного дослідження Іхаба Макхулі більш детально.

У результаті аналізу науково-педагогічної літератури встановлено, що проблема освіти національних меншин та формування готовності майбутніх

учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища є однією з фундаментальних у сучасній педагогічній теорії та практиці та має давню педагогічну традицію. Аналіз наявних у науці наукових знань, що розкриває різноманітні підходи та аспекти освіти національних меншин, дозволив установити, що інтерес до зазначеної проблеми обумовлений, з одного боку, посиленням вимог до сучасного педагога, його компетентностям, а з іншого – недостатнім впливом освітян на запобігання міжетнічних конфліктів в Україні, що значною мірою зіпсують соціально-економічні, політичні та ін. процеси в нашій державі.

Зазначимо, що методологічну основу дослідження представлено на філософському та загально науковому рівнях. Аналіз філософської, соціологічної, історичної, психологічної літератури, що розкриває світоглядні передумови розвитку поліетнічної освіти як міждисциплінарного педагогічного феномену дозволив установити, що підготовка вчителя до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища корелює з проблемами національної ідентичності особистості, виховання етнічної толерантності, культури міжнаціонального спілкування, попередження міжетнічних конфліктів, а також подолання негативних етнічних стереотипів.

На рівні загальнонаукової методології проаналізовано парадигми професійної поліетнічної освіти в умовах світових тенденцій глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства; сучасні концепції антропологізації, гуманізації і гуманітаризації освіти; компетентнісного, культурологічного та аксіологічного підходів до формування змісту освіти в умовах поліетнічного середовища.

У дисертації розглянуто базові дефініції дослідження (готовність, професійна готовність, готовність до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища) у контексті психофізіологічного, особистісного та функціонального підходів. Представлено авторське трактування готовності майбутнього вчителя до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища. Автором ґрунтовно визначено компонентно-структурний зміст готовності майбутніх учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища. Визначено структуру готовності майбутніх учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища, яка містить наступні компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний і творчий. Представлено тісний взаємозв'язок між компонентами готовності, які можуть бути наслідком один одного. Доведено, що наявність зв'язків дозволяє розглядати готовність як системне утворення.

Сильною стороною дисертації є обґрунтування критеріїв готовності майбутніх учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища: мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний, творчий, а також описання їхніх показників (високий, середній, низький).

Іхабом Макхулі чітко й методологічно впевнено розроблено концепцію

дослідження як сукупність теоретичних положень, що стали визначальними в подальшому прийнятті науково обґрунтованих педагогічних рішень та ідей.

Технологію формування готовності майбутніх учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища автор розуміє як взаємопов'язану сукупність форм, методів і засобів освітнього процесу, об'єднаних спільною метою функціонування та єдністю реалізації, яка здійснює педагогічний вплив на підготовку майбутніх учителів до роботи в умовах сучасного багатонаціонального соціуму та гарантує досягнення кінцевого результату дослідження. Зазначену технологію подано у вигляді блоків: цільового, теоретико-методологічного, організаційно-змістового та діагностико-результативного. Установлено, що взаємодія блоків технології породжує нові інтеграційні якості, яких не має жоден з окремо взятих блоків; інтеграційні якості технології не є механічною сумою якостей блоків, що її утворюють.

Зазначимо, що розроблення технології здійснено, враховуючи низку методологічних підходів (системний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, гуманістичний, діяльнісний, культурологічний), закономірностей, принципів (гуманізації, гуманітаризації, науковості, доступності і посильності, безперервності, інтегративності, наступності та перспективності, практичної (професійної) спрямованості, наочності, інтеграції навчальної та науково-дослідної діяльності студентів, культурологічно-пов'язаного навчання, світоглядного взаєморозуміння, діалогічної взаємодії викладачів і студентів.

Заслуговує на схвалення практичне значення одержаних результатів дослідження. Так, оновлено зміст навчальних дисциплін: «Історія України», «Етнопедагогіка», «Вікова та педагогічна психологія», «Релігієзнавство», «Історія педагогіки», «Педагогічні технології», «Культурологія» у контексті вивчення знань народної педагогіки, у т. ч. художньо-літературних творів, краєзнавчого історичного матеріалу, окремих традицій, звичаїв тощо.

Подано діяльність університетських Центрів розвитку компетентностей, що спрямована на підвищення якості професійної підготовки на основі компетентнісного підходу, навчання заснованого на практичній діяльності та дослідженнях.

Розроблено дисципліну за вибором: «Поліетнічний освітній простір», метою якої є ознайомлення майбутніх учителів з культурою, мистецтвом, релігією, традиціями, побутом національних меншин України, формування готовності до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища

Імпонує детально розроблений і вдало проведений формувальний експеримент. Експеримент проведено на базі ЗВО: Університет імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Ізмаїльський державний гуманітарний університет. За допомогою статистичних критеріїв Фішера та Пірсона встановлено: контрольна та експериментальна

групи за своїми показниками достовірно відрізняються; зміни, що зафіксовано в експериментальній групі наприкінці формувального експерименту, є статистично значущими порівняно з його констатувальним етапом, що є яскравим підтвердженням того, що процес формування готовності майбутніх учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища за умов його організації як педагогічна технологія, є ефективним.

Здійснена теоретична робота відображена у доповідях на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях та у 17 одноосібних наукових працях автора, із них: 7 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, 9 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Список використаних джерел становить 265 найменувань, із них 25 іноземною мовою. У 8 додатках на 81 сторінці подано теоретико-методичні розробки автора та методики, що використано в межах педагогічного експерименту. Для кращої візуалізації матеріалу робота містить 18 таблиць, 21 рисунок. Загальний обсяг дисертації – 317 сторінок, із них основного тексту – 192 сторінки.

На підставі висвітленого констатуємо, що всі завдання дослідження автором ретельно вирішено, його результати ґрунтовно перевірені достовірними сучасними методами дослідження; всі положення роботи якісно аргументовані й підкріплені посиланнями на відповідні джерела; висновки, представлені у дисертації, свідчать про цілісність і логічну завершеність дослідження та відповідають поставленим завданням. Дисертація написана досить грамотно й оформлена згідно вимог «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника».

Разом з тим, процедура рецензування дозволяє виділити зауваження дискусійного характеру, а саме:

1. У роботі автор використовує поняття «освітнє середовище», «освітній простір». Потребує уточнення – у цих дефініціях більше спільного чи відмінного?

2. У процесі аналізу освітньо-етнографічних методів навчання бажано було б висловити чітку авторську позицію в контексті переваг і недоліків їх використання.

3. Треба уточнити, які саме ідеї, які було узагальнено в процесі аналізу дисертаційних робіт (своєрідність мети, завдань і технологій (змісту, форм, методів, прийомів і засобів) навчання в університеті мають урахувати особливості конкретного етносу регіону; особливості впливу національної психології та менталітету на освітній процес різних етнічних груп; урахування закономірностей освітнього процесу представників певних етнічних груп та особливостей їхнього вивчення) було використано в процесі розроблення авторської педагогічної технології?

4. На нашу думку, занадто багато уваги приділено загальновідомому концепту – поняттю готовності.

5. Із тексту підрозділів 1.3 і 2.3 не зовсім зрозуміло – студенти яких саме спеціальностей («Релігієзнавство», «Історія та археологія», «Філософія», «Культурологія», «Філологія») було залучено до експерименту?

6. Потребує пояснення, які саме тести та методики використовувалися для виокремлення рівнів сформованості компонентів готовності.

7. Варто було б уточнити, які саме проблеми, виявлені в процесі опитування вчителів вдалося вирішити (виявленням вплив особливостей сімей національних меншин на процес навчання та виховання учнів; розроблення форм і методів взаємодії школи з батьками учнів національних меншин, у т. ч. використовуючи позитивний зарубіжний досвід; подолання нетолерантного ставлення певної кількості учнів до представників низки національних меншин через наявність сталих негативних стереотипів про зазначені меншини).

8. Із тексту дисертації не дуже зрозуміло, що стало підґрунтям щодо окреслення умов реалізації педагогічної технології?

Втім, висловлені зауваження не применшують цінності проведеного дослідження. В цілому, дисертаційна робота Іхаба Макхулі безсумнівно є самостійним і цілком завершеним результатом наукових пошуків дослідника, відзначається безперечною актуальністю важливої та значущої проблеми професійної освіти, містить значні наукові доробки, нові, раніше незахищені наукові положення. У зв'язку із вищенаведеним вважаю, що дисертаційна робота І. Макхулі «Формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища» за актуальністю, новизною теоретичних результатів, високим рівнем проведених досліджень відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії зі спеціальності 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інноваційних технологій з
педагогіки, психології та соціальної роботи
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

 С.В. Сапожников

